

378
М42

1470/.

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

На правах рукопису

МЕДВЕДЕНКО ОЛЕКСІЙ ОЛЕКСІЙОВИЧ

ОРІЄНТАЦІЯ НА ВЧИТЕЛЬСЬКУ ПРОФЕСІЮ ЯК ФАКТОР
ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

ІЗ.00.01 - теорія та історія педагогіки

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

О. Медв.

КИЇВСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
ІНСТИТУТ ІМ. О. М. ГОРЬКОГО
БІБЛІОТЕКА

Київ - 1993

НБ НПУ
імені М.П. Драгоманова

100313460

Дисертація є рукопис.

Робота виконана в Кіровоградському державному педагогічному інституті ім. Б.К.Винниченка.

- Наукові керівники
- дійсний член АПН України, доктор педагогічних наук, професор Мороз Олександр Григорович;
 - кандидат педагогічних наук Радул Валерій Вікторович.
- Офіційні опоненти
- дійсний член АПН України, доктор педагогічних наук, професор Мадзігон Василь Миколайович;
 - кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник Левченко Григорій Євменович.
- Провідна установа
- Криворізький державний педагогічний інститут.

Захист відбудеться "20" січня 1994 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради К ІІЗ.01.02 в Українському державному педагогічному університеті ім. М.П.Драгоманова за адресою: 252030, м.Київ; вул.Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Українського державного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова.

Автореферат розісланий "10" грудня 1993 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

МФ

Л.Г. Подоляк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ.

Актуальність дослідження. Складні політичні і соціально-економічні процеси, які відбуваються на сучасному етапі розвитку суспільства, актуалізують питання самовизначення особистості, формування її соціальної позиції. У цьому напрямку особливою є проблема активізації духовного потенціалу народу, що неможливо без внесення суттєвих коректив у підготовку вчительських кадрів. Цим, насамперед, і зумовлена особлива значущість досліджуваної проблеми в сучасних умовах.

Розглядаючи процес формування особистості майбутнього вчителя, очевидним стає взаємозв'язок, взаємозалежність і взаємозумовленість двох аспектів: особистість перетворює сама себе і водночас справляє перетворюючий вплив на середовище свого існування.

Як педагогічне явище особистість спостерігається через зміст обумовлюючих його об'єктивних і суб'єктивних факторів, які обов'язково повинні вступати у взаємодію.

Виховання ефективно лише тоді, коли ним займається все суспільство. Інтенсивний розвиток науки про виховання на шляхах здобуття нею цілісності і дієвості може бути реалізований тільки на основі послідовного здійснення системного підходу до педагогічної діяльності. Дослідженням аналізу виховання як цілісного процесу і педагогічних систем, що функціонують у навчанні та вихованні, присвячені праці Б.П.Битинаса, В.П.Краєвського, Н.В.Кузьміної, Г.І.Легенького, І.Т.Лихачова, Л.І.Новикової та ін. Ключовою проблемою педагогіки, таким чином, є цілеспрямоване формування цілісної особистості.

В процесі взаємодії наявних особистісних ресурсів і умов середовища спеціально організованих для впливу на розвиток, в структурі особистісних якостей людини відбуваються певні якісні зміни. Механізм розвитку новоутворень у структурі особистості, - це предмет психології і дослідженням його присвячені праці Б.Г.Аваньєва, Г.М.Андрєєвої, Л.І.Анциферової, О.Г.Асмолова, О.О.Бодальова, Л.П.Бусвої, Л.М.Когана,

О.М.Леонтьєва та ін. Для нас цікавість він викликає лише у залежності від педагогічних впливів, що їх обумовлюють і обов'язково у взаємозв'язку із факторами соціального середовища.

Виховну діяльність, таким чином, можна характеризувати як управління розвитком особистості в суспільно необхідному напрямку. При цьому розвиток є результатом взаємодії цілеспрямованого виховання, а також внутрішніх та зовнішніх факторів, які впливають на людину. До зовнішніх факторів відносять і професійну орієнтацію особистості.

Проблема орієнтації обумовлена певним результатом психічних явищ в цілому, а також власним розумінням особистості. Для професійно-педагогічної орієнтації особливо важливе розуміння того, що джерелом активності є саме та діяльність, де особистість знаходить власні прояви.

Педагогічна діяльність - це взаємодія, спілкування вчителя та учнів, в процесі якого розвиваються їх ділові та міжособистісні стосунки на основі співпраці, взаємної довіри, духовності. Ці відносини формуються в процесі постійних взаємодій вчителя та учнів під час навчальної та виховної діяльності.

Орієнтація майбутніх вчителів на педагогічну діяльність формується в процесі їх безпосередньої участі в тих видах діяльності, до яких старшокласники, учні педагогічного училища та студенти педвузу залучаються під час навчання і виховання. Проблеми педагогічного відбору в процесі педагогічної орієнтації досліджували Г.О.Воробйова, Н.В.Кузьміна, В.Ф.Моргун, О.Г.Мороз, В.О.Сластенін, Р.І.Хмелюк, О.І.Щербаков та ін.

У психолого-педагогічній літературі основне завдання професійно-педагогічної орієнтації обумовлюється виявленням професійно-педагогічної спрямованості особистості, яка відображає інтерес та психологічну готовність особистості до педагогічної діяльності /В.О.Сластенін/.

Наше дослідження показало, що педагогічна орієнтація майбутнього вчителя сприяє пошуку ефективних засобів взаємодії виховання, самови-

ховання і пій соціального середовища в процесі формування цілісної особистості, а визначення змісту профорієнтації створює можливість порівняти ефективність формування особистості майбутнього вчителя в різних типах навчальних закладів /загальноосвітня школа, педучилище, педвуз/. Саме тому проблему використання професійної орієнтації з метою формування особистості майбутнього вчителя можна вважати одним із пріоритетних напрямків педагогічного пошуку.

Однак спеціальних досліджень, присвячених формуванню особистості старшокласників, учнів педучилища та студентів педвузів у процесі їх педагогічної орієнтації ще не проводилося.

Актуальність і недостатня розробленість даної проблеми зумовила вибір теми дисертаційного дослідження - "Орієнтація на вчительську професію як фактор формування особистості майбутнього вчителя".

Об'єкт дослідження - формування особистості майбутнього вчителя.

Предмет дослідження - умови забезпечення орієнтації на вчительську професію у майбутніх вчителів як фактор формування особистості.

Мета дослідження - знайти шляхи найбільш ефективного забезпечення професійної орієнтації, які визначають формування особистості майбутнього вчителя.

В основу дослідження покладена гіпотеза: якщо у формуванні професійної орієнтації старшокласників, учнів педучилища, студентів педвузу забезпечити наступність у її змісті, методиці, організації та управлінні, залучаючи їх до активної участі в різних видах навчально-виховної діяльності, то становлення професійно значимих якостей особистості майбутнього вчителя буде більш ефективним.

Для досягнення мети дослідження і перевірки висунутої гіпотези були зформовані такі завдання дослідження:

I. Визначити критерії та виявити рівні розвитку особистісних якостей майбутнього вчителя в процесі професійної орієнтації.

2. Визначити зміст орієнтації на вчительську професію як фактора формування особистості майбутнього вчителя.

3. Теоретично розробити, обґрунтувати та експериментально перевірити умови забезпечення педагогічної орієнтації майбутнього вчителя на різних етапах його підготовки.

4. Розробити педагогічні рекомендації щодо формування педагогічної орієнтації особистості майбутнього вчителя у різних типах навчальних закладів.

Методологічною основою дисертаційного дослідження є концепція соціальної, діяльнісно-творчої сутності особистості, взаємозв'язку її професійного і загального розвитку.

Теоретичними орієнтирами виступають і положення психології та педагогіки про єдність формування особистості та роль діяльності, світогляду, культури людини.

У процесі реалізації завдань дослідження на всіх його етапах застосовувалися взаємозв'язані методи: узагальнення педагогічного досвіду, включене спостереження, педагогічний експеримент, метод незалежних характеристик, методи математичної статистики.

База дослідження. Дослідно-експериментальна робота виконувалася на базі шкіл Кіровоградської області, Олександрійського педагогічного училища, Кіровоградського державного педагогічного інституту. В експерименті взяли участь 600 старшокласників, учні педучилища та студентів педвузу.

Наукова новизна дослідження:

- розроблені критерії та виявлено рівні /"високий", "середній", "низький"/ розвитку особистості майбутнього вчителя, які визначають його педагогічну спрямованість: активність, відповідальність, самовизначення;

- визначено зміст орієнтації на вчительську професію як фактора формування особистості майбутнього вчителя, що характеризується особис-

тою участю його в різних видах навчально-виховної діяльності, яка сприяє виявленню та формуванню професійно значимих якостей особистості майбутнього вчителя під час навчання, проведення дослідження, педагогічної практики, виконання громадських поручень;

- виявлено умови формування педагогічної орієнтації на майбутню діяльність вчителя, що сприяють формуванню його професійно значимих якостей. Такими умовами є:

а/ формування професійних інтересів та забезпечення соціальних мотивацій навчально-професійної діяльності;

б/ управління етапами оволодіння навчально-виховною роботою, що створювало можливість коректувати прояви особистісних якостей майбутнього вчителя.

Особистий внесок в науку складає розробка системи забезпечення орієнтації на вчительську професію як фактора формування особистості майбутнього вчителя в навчально-виховному процесі різних типів навчальних закладів, яка передбачала елементи самоврядування та творчого пошуку під час навчання, педпрактики та науково-дослідної діяльності.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що педагогіка вищої школи доповнюється і збагачується науковими знаннями про мету і зміст формування професійно-значимих якостей особистості майбутнього вчителя їх структуру і критерії діагностування рівня розвитку.

Практичне значення дослідження:

- розроблена методика діагностики рівня зформованості особистості майбутнього вчителя та шляхи підвищення її формування в процесі педагогічної орієнтації у різних типах навчальних закладів;

- розроблені методичні рекомендації викладачам вузу, відділам народної освіти, вчителям з питань залучення старшокласників, учнів педучилища, студентів педвузу до різноманітних видів діяльності з метою формування їх особистості та педагогічної орієнтації на вчительську професію.

Достовірність дослідження забезпечується теоретичною обґрунтованістю вихідних позицій, застосуванням комплексу взаємодоповнюючих методів дослідження адекватних меті та завданням, кількісним і якісним аналізом його результатів.

На захист вивеслю:

- визначення змісту орієнтації на вчительську професію як фактора формування особистості майбутнього вчителя, що характеризується особистою участю його в різних видах навчально-виховної діяльності, яка сприяє виявленню та формуванню професійно значимих якостей особистості майбутнього вчителя під час навчання, проведення дослідження, педагогічної практики, виконання громадських доручень ;

- педагогічна система забезпечення професійної орієнтації в навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи, педагогічного училища та педвузу, яка спрямована на зростання ефективності формування особистості майбутнього вчителя, в яку входять такі компоненти: професійні інтереси та забезпечення соціальних мотивацій навчально-професійної діяльності; управління етапами оволодіння навчально-виховною роботою.

Апробація й впровадження результатів дослідження здійснювалися на наукових конференціях в Кіровоградському педінституті /1992,1993рр./ на засіданнях методичних об'єднань вчителів шкіл місте Кіровограда та Кіровоградської області, засіданнях кафедри педагогіки Кіровоградського державного педагогічного інституту ім.В.К.Винниченка.

Результати досліджень впроваджуються в практику діяльності системи народної освіти Кіровоградської області, Олександрійського педагогічного училища та Кіровоградського педінституту.

СТРУКТУРА ТА ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

Дисертація складається із вступу, двох розділів, висновків, бібліографії та долатків.

У вступі обґрунтована актуальність проблеми дослідження, визначені об'єкт, предмет, мета, гіпотеза дослідження, сформульовані завдання, названі основні методи дослідження.

У першому розділі - "Аналіз проблеми професійної орієнтації особистості майбутнього вчителя" - розкривається зміст і структура поняття професійна орієнтація особистості майбутнього вчителя, розроблені критерії характеристики рівня розвитку критеріїв особистості майбутнього вчителя, полана методика діагностики і формування якісних характеристик особистості майбутнього вчителя.

У дисертації поняття педагогічної орієнтації розглядається у взаємозв'язку з цілісним розвитком особистості майбутнього вчителя.

Кожна людина засвоює конкретно-історичні форми і способи пізнання світу і формує тим самим індивідуальну, неповторну особистість у культурному змісті, сформованому її власним життєвим досвідом і способами його пізнання. У філософській і психолого-педагогічній літературі ця проблема історично розв'язувалася як проблема взаємовпливу об'єктивних і суб'єктивних факторів розвитку особистості /Б.Г.Ананьєв, О.Г.Асмолов, В.Г.Афанасьєв, Л.С.Виготський, Е.В.Ільєнков/.

Сам по собі процес формування особистості, утворення певних якостей /для нашого випадку її педагогічна спрямованість/ залежить не лише від соціального середовища. Формування особистості майбутнього вчителя залежить від соціального досвіду, а також від психофізіологічних властивостей. Таким чином розуміння особистості майбутнього вчителя як складного комплексу умов і станів її розвитку, складовим чинником яких є потреби до педагогічної діяльності, педагогічні нахили, ідеали, цінність орієнтації, пов'язане із ставленням особистості до педагогічної діяльності.

Реалії дійсності сучасної школи визначаються раннім включенням молоді, яка навчається, в систему різноманітних економічних стосунків. Виконуючи специфічну соціальну функцію суспільства, середня загально-освітня, спеціальна та вища школи покликані виконувати і відповідні його замовлення. Завдяки педагогічній орієнтації виникають на межі соціальних потреб у формуванні особистості вчителя нового типу та комплексу реальних можливостей суспільства, школи для реалізації цього замовлення.

Особливості професійно-педагогічної орієнтації під час навчання особистості у вузі враховують процес довузівської підготовки, а саме: рівень загальної освіти, здатність та досвід роботи з дітьми, усвідомлення та обґрунтованість вибору конкретної вчительської спеціальності, педагогічну та соціальну інформованість, компетентність, мотиваційно-ціннісні орієнтації, комунікативні, організаційські та інші педагогічні нахили і здібності, стан здоров'я /О.В.Киричук, Н.В.Кичук, О.Г.Мороз/.

Основне завдання професійно-педагогічної орієнтації полягає в тому, щоб виявити педагогічну спрямованість особистості, яка відображає інтерес та психологічну готовність її до педагогічної діяльності.

Умовами, що забезпечують цілісність професійно-педагогічної орієнтації майбутнього вчителя в період його навчання в школі, педагогічному училищі або педвузі є:

а/ формування професійних інтересів та забезпечення соціальних мотивацій навчально-професійної діяльності;

б/ управління етапами оволодіння навчально-виховною роботою, що створить можливість корегувати прояви особистісних якостей майбутнього вчителя.

Професійна підготовка майбутнього вчителя повинна забезпечувати функціонування вчителя як суб'єкта педагогічної праці. Виявлення наукових основ процесу педагогічної орієнтації і розробка ефективних шляхів формування особистості майбутнього вчителя може в значній мірі сприяти цьому.

Педагогічна орієнтація особистості характеризується насамперед тими якостями, які активізують саморегуляція соціальної поведінки і діяльності людини в конкретних соціально-історичних умовах. Вона виступає результатом формування цих якостей в особистості засобами виховання в умовах конкретного соціального середовища, який матеріалізований в суспільно значущій діяльності /педагогічній/.

Вивчення педагогічної орієнтації майбутнього вчителя в сучасних умовах обумовлене: по-перше, пошуком ефективних засобів взаємодії виховання, самовиховання і впливу соціального середовища в процесі формування цілісної особистості, що характеризується орієнтацією на загальнолюдські цінності. По-друге, визначення змісту професійно-педагогічної орієнтації майбутнього вчителя дає можливість порівняти ефективність її формування в різних видах навчальних закладів /загальноосвітня школа, педучилище, педвуз/, де нагромаджується різний за своїм потенціалом педагогічний досвід.

Результат, якого досягає молода людина при виконанні конкретної соціальної функції, заломлюється через призму соціальних потреб, інтересів і цінностей, які засвоєні і практично реалізуються в колективній діяльності даною особистістю. Протириччя між індивідуальним і соціальним досвідом, який людина засвоює в процесі становлення педагогічної спрямованості, пояснюється за допомогою соціальної активності, відповідальності і самовизначення.

Розглядаючи в своєму дослідженні формування особистості майбутнього вчителя на різних етапах його навчання і в різних типах навчальних закладах, під критерієм розуміємо стан організації і результат педагогічного впливу на особистість.

Оскільки процес формування особистості майбутнього вчителя цілісний, неперервний, то логічно говорити про провідну властивість тієї чи іншої критеріальної характеристики залежно від рівня педагогічної спрямованості особистості майбутнього вчителя.

Для визначення рівнів професійного становлення особистості старшокласників, учнів педагогічного училища, студентів педвузу запропоновано єдину методичку діагностики. На основі ступеня проявлення кожної з трьох застосованих критеріальних характеристик результати в порівняльному аналізі ми подіємо у вигляді кількісного індексу.

Виділені нами кількісні критерії - це експериментально встановлені інтервали значень індексів соціальної активності, відповідальності і самовизначення. Експериментальні значення кожного індексу змінюються від I до V. Ми виділяємо три інтервали числових значень індексу "високий", "середній", "низький".

Межами цих інтервалів характеризується певний рівень розвитку особистості майбутнього вчителя. Кожен із цих рівнів має і якісне пояснення.

"Високий" рівень становлення особистості майбутнього вчителя характеризує його, якщо в межі значень цього інтервалу потрапляє хоч би одне із значень індексів - активності, самовизначення або відповідальності /5,0 - 4,1/.

"Середній" рівень становлення особистості характеризує майбутнього вчителя, якщо в межі значень його інтервалу потрапляє хоч одне із значень індексів самовизначення, активності і відповідальності /4,0 - 3,1/.

"Низький" рівень становлення особистості майбутнього вчителя характеризує його, якщо значення індексів, обумовлених вище критеріальних характеристик, не потрапляють у жоден із двох інтервалів, обумовлених раніше /високий і середній/ - /3,0 - 1,5/.

Розроблені якісні показники критеріїв соціальної активності, соціального самовизначення і соціальної відповідальності мають такий якісний зміст:

Таблиця І

Якісний зміст критеріїв особистості майбутнього вчителя.

Категорії респондентів. Показники	Старшокласники	Учні педагогічного училища	Студенти педвузу
Соціальна активність	<ul style="list-style-type: none"> -ініціативність, у діяльності; -енергійність при досягненні конкретної мети; -прагнення до діяльності; 	<ul style="list-style-type: none"> -бажання бути корисним іншим; -систематичне відвідання занять; -участь у діяльності громадських організацій; -прагнення до самореалізації; 	<ul style="list-style-type: none"> -прагнення до самореалізації; -бажання приносити користь своєю діяльністю іншим; -прагнення до лідерства; -бажання активно впливати на життєдіяльність середовища існування;
Соціальна відповідальність	<ul style="list-style-type: none"> -усвідомленність вчинків; -обов'язковість перед іншими; -потримання правил поведінки; -виконання додаткових обов'язків; 	<ul style="list-style-type: none"> -прагнення оволодіти міцними знаннями; -врахування думки оточуючих щодо своєї діяльності; -виконання покладених обов'язків; -допомога іншим; 	<ul style="list-style-type: none"> -прагнення оволодіти міцними знаннями; -врахування громадської думки щодо своєї діяльності; -вболівання за доручену справу;
Соціальне самовизначення	<ul style="list-style-type: none"> -бажання зробити правильний вибір майбутньої професії; -здатність реально оцінювати свої сили; -вміння аналізувати; -оволодіння професійними якостями; -професійна самоосвідомість; 	<ul style="list-style-type: none"> -бажання одержати спеціальність; -уміння застосувати одержані знання у різних видах навчально-виховної діяльності; -реалізація своїх можливостей для життєдіяльності мікросередовища; -проявлення стійкості до тиску з боку групи; 	<ul style="list-style-type: none"> -бажання одержати спеціальність; -реалізація потенційних можливостей особистості у навчально-виховній діяльності; -проявлення стійкості до тиску з боку групи; -використання можливостей групи для реалізації своїх ідей; -адекватне співставлення себе із громадською думкою.

На підставі даних, що були одержані за допомогою методів, які застосовувалися у дисертаційному дослідженні дається всебічна оцінка ступеня цілісного розвитку особистості майбутнього вчителя та її критеріальних характеристик, особливостей їх виявлення в процесі професійної орієнтації, аргументуються показники рівнів сформованості критеріїв особистості майбутнього вчителя за допомогою частотних розподілів та рангового аналізу.

На формування особистості майбутнього вчителя в процесі професійної орієнтації впливає також і ступінь сформованості його соціальної позиції, від якої залежить соціальне самовизначення, соціальна активність і соціальна відповідальність. Відображення цієї залежності ми спостерігали за допомогою частотних розподілів старшокласників, учнів педагогічного училища та студентів педвузу.

Для більш глибокого і детального пояснення причин, які впливають на формування особистості майбутнього вчителя ми застосовували ранговий аналіз змісту індикаторів кожного з критеріїв особистості майбутнього вчителя - соціального самовизначення, активності і відповідальності.

Окремі результати частотних розподілів старшокласників, учнів педагогічного училища, студентів педвузу із одержаними експериментально індексами їх соціальної активності, соціальної відповідальності і соціального самовизначення подамо для характеристики результатів і діагностичного зрізу розвитку особистості майбутнього вчителя.

На "низькому" рівні згідно показників індексу соціального самовизначення розмішено: 42% старшокласників, 10,6% учнів педучилища та 37,3% студентів педвузу.

На "середньому" - 22% старшокласників, 41,3% - учнів педучилища, 53,3% студентів педвузу.

На "високому" - 30% старшокласників, 47,9% - учнів педучилища, 9,3% студентів педвузу.

Згідно значень індексів соціальної активності:

на "низькому" рівні знаходилося: 36% старшокласників, 31,8% - учнів педучилища та 75,8% студентів педвузу.

На "середньому" рівні - 46% старшокласників, 54,6% учнів педучилища, 15,9% - студентів педвузу, на "високому" рівні - 16% старшокласників, 13,3% учнів педучилища, 6,0% студентів педвузу.

Згідно значень індексів соціальної відповідальності:

На "низькому" рівні - 40% старшокласників, 25,2% учнів педучилища, 62,6% студентів педвузу.

На "середньому" рівні - 44% старшокласників, 69,3% учнів педучилища, 29,2% студентів педвузу.

На "високому" рівні - 16% старшокласників, 34% учнів педучилища, 8% студентів педвузу.

У другому розділі - "Шляхи формування особистості майбутнього вчителя" - проаналізовано особливості педагогічної орієнтації в учнів загальноосвітньої школи, учнів педагогічного училища, студентів педвузу, викладено перебіг та результати дослідно-експериментальної роботи з формування особистості майбутнього вчителя в різних видах навчально-виховної діяльності.

Дослідно експериментальна робота по формуванню особистості майбутнього вчителя виконувалася на базі загальноосвітніх шкіл Кіровоградської області, Олександрійського педагогічного училища та Кіровоградського державного педагогічного інституту. В експерименті взяли участь 600 старшокласників, учнів педучилища та студентів педвузу.

На першому /1989 р./ етапі /I діагностичний зріз/ вивчався стан проблеми формування особистості майбутнього вчителя в різних типах навчальних закладів.

За допомогою застосування різних методик та методів аналізу встановлено, що навчально-виховний процес у загальноосвітніх школах,

педучилищі та педвузі практично не орієнтований на розвиток якісних професійних характеристик особистості старшокласників, які орієнтують-ся на педагогічну професію, учнів педучилища та студентів педвузу. Про це засвідчують і експериментальні дані і діагностичного зрізу подані на ст.12 нашого автореферату.

З метою усунення існуючих недоліків спільно з адміністраціями та педагогічними колективами шкіл, училища, вузу розроблено систему заходів, спрямованих на активне залучення старшокласників, учнів педучилища та студентів педвузу до тих видів навчально-виховної діяльності, які сприяють розвитку професійних характеристик особистості майбутнього вчителя. Ці види діяльності ми умовно розбили на три блоки: навчальний, виховний, науково-дослідний.

Другий /1991 р./ - діагностичний зріз було спрямовано на аналіз досвіду здійснення педагогічної орієнтації в різних навчальних закладах. З цією метою застосовуючи методи статистики одержано дані, які засвідчують, що найбільш суттєвою характеристикою самосвідомості особистості старшокласників є їх націленість на майбутнє. А професійно-педагогічна орієнтація їх реалізується в суспільно-корисній діяльності, яка включає навчання, трудову, громадську, виробничу працю та участь у різноманітних громадських організаціях.

У учнів педагогічного училища та студентів педвузу професійно-педагогічна орієнтація реалізується через систему учнівського та студентського самоврядування, активну участь учнів та студентів у життєдіяльність мікросередовища /навчальна академічна група/ свого існування, у науково-дослідній діяльності та під час проходження педагогічної практики.

Третій /1993 р./ діагностичний зріз спрямований на встановлення основних тенденцій і шляхів формування особистості майбутнього вчителя.

Експериментальні дані частотних розподілів та рангового аналізу змісту індикаторів критеріальних характеристик особистості майбутнього вчителя показують, що найбільш ефективними видами навчально-виховної діяльності по формуванню соціального самовизначення старшокласників і студентів педвузу є поліпшення якості своєї успішності та допомога в навчанні іншим. Старшокласники усвідомлюють необхідність оволодіння якісними знаннями, впершу чергу потрібними для подальшого навчання. Поліпшення якості навчання для старшокласників і студентів педвузу є засобом включення їх в систему пізнавальної, духовної діяльності.

У учнів педагогічного училища на формування соціального самовизначення найефективніше впливає проведення дослідження під контролем викладача. В цьому виді діяльності учні педучилища розвивають можливості творчого мислення, виховують власні потреби і уміння застосовувати теоретичні знання в практичній роботі.

Соціальна активність старшокласників ефективно формується в процесі виконання ними громадських доручень. Дякуючи участі в громадській діяльності старшокласники реалізують свої можливості і виробляють організаторські здібності.

Найефективнішим видом формування соціальної активності учнів педучилища є допомога вчителям та робота з учнями за програмою педпрактики. В цьому виді діяльності учні педучилища виробляють уміння застосовувати теоретичні знання на практиці, оволодівають соціальним досвідом.

Студенти педвузу ефективно формують соціальну активність особистості беручи участь у лекціях, бесідах, дискусіях, що сприяє формуванню досвіду спілкування з іншими людьми.

Найбільш ефективним видом навчально-виховної діяльності по формуванню соціальної відповідальності старшокласників є допомога в навчанні іншим. В даному виді діяльності виробляються уміння спрямовані на виконання додаткових обов'язків та усвідомленість власних вчинків.

Соціальна відповідальність учнів педагогічного училища найефективніше формується в результаті допомоги педагогам та роботи з учнями за програмою педпрактики. Вона значною мірою залежить від їх педагогічної спрямованості, а під час педпрактики учні педучилища прагнуть до того, щоб результати теоретичної підготовки знайшли відтворення в конкретній діяльності. За допомогою проведення дослідження під контролем викладача реалізується прагнення до самореалізації, виробляються елементи творчості.

На формування соціальної відповідальності студента педвузу ефективно впливає поліпшення якості успішності, дякуючи якому студенти реалізують своє бажання сдержати спеціальність. Два інші ефективні види діяльності - це виконання громадських доручень та виконання обов'язків керівника колективу, організації. У цих видах діяльності студенти на основі знань із навчальних предметів, використовуючи досвід громадської діяльності, залучаються до самостійного розв'язання суспільних та наукових завдань.

Ефективність проведення поетапної цілеспрямованої роботи значною мірою була зумовлена розробленими педагогічними умовами її організації, в яких враховувалися об'єктивні і суб'єктивні особливості формування особистості майбутнього вчителя.

Для перевірки наслідків виконаної дослідно-експериментальної роботи у відповідності до її програми і завдань було здійснено як зазначено вище три діагностичні вимірювання, що забезпечило можливість кількісної та якісної інтерпретації рівнів зформованості критеріїв особистості майбутнього вчителя. Ці дані подано в таблиці № 2.

Таблиця № 2.

Показники зформованості критеріїв, соціальної активності, соціальної відповідальності і соціального самовизначення особистості майбутнього вчителя /в %/

Групи респондентів	Рівні	Соціальна активність		Соціальна відповідальність		Соціальне самовизначення	
		I зріз	II зріз	I зріз	II зріз	I зріз	II зріз
Старшокласники, які орієнтовані на педагогічну професію /N= 50 осіб/	Високий	16	32	26	52,6	16	36
	Середній	46	54	34	41,4	42	50
	Низький	38	14	40	6	42	8
Учні педагогічного училища /N = 75 осіб/	Високий	6,3	14	14,9	16,6	30,6	47,9
	Середній	51,9	54,6	59,9	69,3	41,3	42,9
	Низький	41,8	31,4	25,2	13,9	28,1	9,2
Студенти педагогічного вузу /N= 75 осіб/	Високий	14,1	54,5	6,2	8	24,8	33,4
	Середній	15,9	39,9	29,2	51,9	37,9	43,3
	Низький	70	5,4	62,6	40,1	37,3	23,3

Як бачимо з даних таблиці № 2, внаслідок проведення формулюючої послідно-експериментальної роботи відбулися значні зміни у розвитку зформованості критеріїв особистості майбутнього вчителя. Порівняння початкового і кінцевого зрізів досліджуваних груп респондентів дозволяє констатувати, що суттєво скоротилася кількість студентів, яким раніше був притаманий низький рівень зформованості критеріїв, особистості майбутнього вчителя.

Одержані результати свідчать про те, що розроблена педагогічна система формування особистості майбутнього вчителя засобами професійної орієнтації виявилася достатньо ефективною. Її використання в навчально-виховному процесі різних типів навчальних закладів відкриває широкі можливості для вдосконалення професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя і дає підстави зробити такі висновки:

1. Зміст орієнтації на вчительську професію як фактора формування особистості майбутнього вчителя характеризується особистою участю його в різних видах навчально-виховної діяльності, яка сприяє виявленню та формуванню професійних значимих якостей особистості майбутнього вчителя під час навчання, проведення дослідження, педагогічної практики, виконання громадських доручень.

2. Результати дослідження підтвердили висунуту гіпотезу про те, що становлення професійно значимих якостей особистості майбутнього вчителя буде більше ефективним, якщо у формуванні професійної орієнтації старшокласників, учнів педучилища, студентів педвузу забезпечити наступність у її змісті, методиці, організації та управлінні, залучаючи їх до активної участі в різних видах навчально-виховної діяльності.

3. Критерії та рівні розвитку особистості майбутнього вчителя дають можливість визначати її педагогічну спрямованість.

4. Умовами формування педагогічної орієнтації на майбутню діяльність вчителя, що сприяють формуванню його професійно значимих якостей є:

- формування професійних інтересів та забезпечення соціальних мотивацій навчально-професійної діяльності;

- управління етапами оволодіння навчально-виховною роботою, яке створює можливість корегувати прояви особистісних якостей майбутнього вчителя.

5. У педагогічному експерименті апробовані конкретні рекомендації по формуванню особистості майбутнього вчителя у різних видах навчально-виховної діяльності різних типів навчальних закладів. Для їх реалізації необхідно:

1. На етапі допрофесійної підготовки залучати старшокласників до участі у діяльності факультетів майбутнього вчителя. У цьому напрямку викладачі педучилищ та педвузів виявляють в школах районів, міст учнів, які мають нахил до педагогічної роботи і бажають опанувати професію вчителя. До проведення профорієнтаційної роботи доцільно залучати також студентів старших курсів. При проведенні предметних районних та міських олімпіад, конкурсів викладачі безпосередньо знайомляться з обдарованими дітьми, їхніми нахилами і інтересами. З районними відділами освіти складається план спільної профорієнтаційної роботи. Ці форми дають конкретні результати: школярі мають можливість ознайомитися з училищем, інститутом, навчальною базою кабінетів, відділень, кафедр, факультетів, проявити професійний інтерес.

2. Активно залучати старшокласників, учнів педагогічного училища та студентів педвузу до участі в реалізації самоврядування, яке є найефективнішим засобом формування соціальної позиції майбутнього вчителя, а відповідно і його самореалізації.

3. З метою озброєння майбутніх вчителів необхідними знаннями, практичними вміннями і навичками використовувати активні методи навчання. У цьому напрямку необхідно активно залучати учнів та студентів до самостійного творчого пошуку в процесі проходження педагогічної практики.

4. Організувати навчальний процес у педучилищі та педвузі так, щоб він сприяв цілеспрямованому формуванню особистості майбутнього вчителя у розвитку науково-дослідної діяльності як складової частини навчально-виховного процесу. За такої умови індивідуальне навчання, самоосвіта, спеціалізація у підготовці педагога спрямована на зростання рівня його особистості.

Впровадження у практику роботи різних типів навчальних закладів результатів дослідження щодо формування особистості майбутнього вчителя далеко не вичерпує проблему, яка безумовно вимагає подальшого наукового осмислення.

Перспективу розгичку теми нашого дослідження ми вбачаємо у використанні педагогічної орієнтації як засобу інтенсифікації процесу фахової підготовки майбутнього вчителя, формування в структурі його особистості тих новоутворень, які необхідні для виконання нових соціальних функцій.

Основний зміст дисертації розкритий в таких публікаціях:

1. Педагогічна орієнтація особистості // Становлення особистості майбутнього вчителя. - Кіровоград, 1993.-С.3-12.
2. Особливості професійного становлення учнів педагогічного училища та студентів педвузу. Там же. - С.12-27.
3. Формування педагогічної орієнтації майбутнього вчителя. Там же. - С.27-44 /у співавт./.

Атеистическое воспитание — необходимая часть коммунистического воспитания. Объект субъективные факторы атеистического воспитания: ление материальных и духовных основ социалист образа жизни — объективно условие эффек атеистического воспитания. Необходимость комп подхода в атеистическом воспитании как составн формирования всесторонне развитой личности человека.

Система атеистического воспитания и ее о черты. Единство и взаимосвязь идейного, метод и организационного аспектов атеистического восп Организация атеистического воспитания на ра уровнях (в трудовых коллективах, районах, и областях и т. п.). Партийное руководство атеист воспитанием. Методы атеистического воспитания: тие социальной активности трудящихся, развитие социалистических праздников и обрядов, метод

6/н
Медведев О. С.
Специальная на воспит-
ательскую работу
1993
8/н

